

OILADA BOLALARNI TARBIYALASHDA MA'NAVIY QADRIYATLARNING O'RNI

Tojiqulova Zaxro Baxrombek qizi

JDPU Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oilada bolalarni tarbiyalashda, ularni rivojlanishi, ulg'ayishi, har tomonlama komil inson bo'lib voyaga yetishida ma'naviy qadriyatlarning o'rni haqida bayon etilgan.

Аннотации: В данной статье описывается роль духовных ценностей в воспитании детей в семье, их развитии, росте, становлении во всех отношениях совершенного человека.

Annotation: This article describes the role of spiritual values in the upbringing of children in the family, their development, growth, and the development of a perfect person in all respects.

Kalit so'zlar: Oila, ma'naviy qadriyat, bola tarbiyasi, odoq-axloq, sog'lom bola, komil inson, oilaviy munosabatlar, shaxs kamoloti, aql-idrok, qobiliyat.

Ключевые слова: Семья, нравственные ценности, воспитание ребенка, нравы, здоровый ребенок, совершенный человек, семейные отношения, развитие личности, интеллект, способности.

Keywords: Family, moral value, child upbringing, manners, healthy child, perfect person, family relations, personality development, intelligence, ability.

“Bola tarbiyasi va uni yetuk shaxs sifatida shakllanishida oilaning roli nihoyatda kattadir. Oilada bolaning aqliy faoliyati kamol topadi, dunyoqarashi, tafakkuri shakllanadi, kishilarga nisbatan mehr-oqibat hissi tarbiyalanadi. Bolaning bilimi, qobiliyati va malakalarining shakllanishi aynan oila va oilaviy tarbiyaga bog'liqdir” –
Sh.Mirziyoyev.

Mamlakatimiz ravnaqi bugungi yosh avlodni har tomonlama jismoniy sogʻlom, maʼnaviy yetuk, barkamol rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, komil, intellektual salohiyatga, chuqur bilim va zamonaviy dunyoqarashga ega, Vatanimizning taqdiri va kelajagi uchun masʼuliyatni oʻz zimmasiga olishga qodir yosh avlodni tarbiyalab voyaga yetkazish vazifasini izchil davom ettirish masʼuliyati, eng avvalo, oila zimmasidadir. Darhaqiqat, shaxs shakllanishida oilani roli katta. Aqlan yetuk, axloqan pok, jismonan baquvvat farzandlar namunali oilalarda kamol topadilar. Shuning uchun ham oilada sogʻlom muhitni vujudga keltirish va uni mustahkamlash umumdavlat ahamiyatga molik masaladir. Chunki ijtimoiy hayotda yuz beradigan barcha oʻzgarishlar, yani undagi yetuk va kamchiliklar, murakkabliklar va ziddiyatlar oilada oʻz aksini topadi. Shunga koʻra oila va oilaviy tarbiya masalalari har doim ham dolzarb muammo boʻlib kelgan.

Farzandini har tomonlama kamol topib ulgʻaytirish, haqiqiy inson qilib tarbiyalash har bir ota-onaning ezgu niyatidir. Chunki aqlan va axloqan barkamol boʻlgan kishi ona yurti oldidagi xizmatlari uchun doimo xalq orasida hurmat eʼtiborda boʻlgan va eʼzozlangan. Shu bois oʻzbeklar insoniylik fazilatlari poydevorining faqatgina oilada qoʻyilishini, yaʼni odob-axloqning avvali oiladan boshlanishini azal-azaldan sezishgan va oila tarbiyasiga alohida eʼtibor bilan qarashgan.

Oila – nafaqat bir yurtning, balki umuminsoniyatning katta siyosati balki Sharqda oila qadim-qadimdan muqaddas qoʻrgʻon hisoblangan. Oʻzbek oilalarining serfarzandlik, serildizlik, xususiyatlari qadim – qadimdan va hozir boshqa millat kishilarida ham hayrat, ham hurmat uygʻotgan xususiyatdir. Oila – hayotning abadiyligini, avlodlarning davomiyligini taʼminlaydigan, muqaddas urf-odatlarimizni saqlaydigan, shu bilan birga, kelajak nasllar qanday inson boʻlib yetishishiga bevosita taʼsir koʻrsatadigan tarbiya oʻchogʻi.

Sharq mutafakkirlari bola tarbiyasi bilan asosan ota-ona shugʻillanishi kerak, degan hulosaga kelganlar. Bu bilan ular oilaviy tarbiyaning roliga katta eʼtibor berganlar.

Rizouddin ibn Faxruddinning “Oila” nomli risolasida bola tarbiyasi yomon niyat va qo‘pollik bilan emas, balki sabr toqat, matonat, mehribonlik, chidamlilik, shavqatu sezgirlik bilan bo‘lishi kerak. Zarar bilan foydani ayira olmagan yosh go‘dakni nazoratsiz tutish ulug‘ hatolikdir¹.

Farobiyning ta‘lim-tarbiyada yoshlarni mukammal inson qilib tarbiyalashda xususan, aqliy-axloqiy tarbiyada alohida e‘tibor berganligi ko‘rinib turibdi, uning e‘tiqodicha bilim, ma‘rifat, albatta yaxshi ahloq bilan bezamog‘i lozim, aks holda kutilgan maqsadga erishilmaydi, bola yetuk bo‘lib yetishmaydi.

Ibn Sino bola tarbiyasi va tarbiya usullari haqida qimmatli fikrlarni bildirgan. Ibn Sino bolaning axloqiy tarbiyasi haqida bildirgan fikrlarida oilada bolani tarbiyalash ota-onaning asosiy maqsadi va vazifasidir.

Jaloliddin Davoniy ota – onaning bolani tarbiyalashdagi ahamiyatiga keng to‘xtalgandi. Uning fikricha oila tarbiyasida ota ham, [ona ham teng huquqli](#), teng ishtirok etishi bolaning yaxshi xulq – odob qoidalarini muayyan bir kasbni egallashiga ko‘maklashishi ilm – fan va kasb – hunar egallashining moddiy asosi bo‘lmishoziq – ovqat, kiyim – kechak, kerakli buyum va jixozlarni yetkazib berish uchun jozibalik ko‘rsatishi kerak.

Sharq muntoz adabiyotining buyuk namayondalaridan biri Muslixiddin Sadi Sheroziy oila bolaning baxti, kelajagi uchun zamin yaratuvchidir. Oilada asosiy tayanch otadir. U ma‘suliyatli tarbiyachidir. Ota o‘z bolalarini tarbiyalashi, o‘qitishi, hunarga o‘rgatishi, jismonan chiniqtirishi kerak.

Oiladagi bola tarbiyasida ob‘ektiv va sub‘ektiv omillarning roli katta. Oilaning moddiy ta‘minoti va farovonlik (maishiy turmush) darajasi, oila budjetining mavjud holati, undan oqilona foydalanish borasidagi tajriba, sog‘lom muhitning barqarorligi va hokazolar ob‘ektiv omillar sanalsa, oiladagi shaxslararo munosabatlar, oila a‘zolarining ma‘lumot darajasi hamda fiziologik, psixologik, madaniy jihatdan komilligi, oilaviy hayotni tartibga solish, hamkorlik, birlik

¹ Oila – Rizouddin ibn Faxruddin. Mehnat nashryoti.1991 yil.

tamoyillariga tayanish, ularning qiziqish va ehtiyojlari o'rtasidagi mutanosiblik kabi tushunchalar sub'ektiv omillar sanaladi.

Oilada aqlan yetuk, barkamol bolaning dunyoga kelishi, sog'lom va ahil oila mehnatining yuksak samarasi hisoblanib, oilada mehr-muhabbat, o'zaro hurmat, yuksak axloqiy-ma'naviy qadriyatlar muhitini shakllantirish har birimizning vazifamizdir. Ushbu vazifani bajarishda ma'naviy qadriyatlarning o'rni beqiyos. Qadriyatlar jamiyat rivojining negizi, millatning tarixiy taraqqiyotida erishilgan muvaffaqiyatlarini avloddan – avlodga o'tkazuvchi qudratli omildir. Tarixiy taraqqiyot bosqichlariga nazar tashlar ekanmiz, har bir jamiyat, davlat o'zining milliy qadriyatlarini rivojlantirmay hamda mustahkamlamay turib taraqqiy etmagan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2021-yil 19-yanvar kuni ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida: "Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi ma'naviyatdir. Biz yangi O'zbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi – bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi – ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyat"², – deb e'tirof etdilar.

Qadriyatlar xalqimizning bebaho boyligi sifatida madaniy-ma'rifiy hodisalar, urf-odatlar, an'analar zamirida inson qadr-qimmatining oshishiga xizmat qiladi. Oilada bolaga salomlashishdan tortib to'g'ri ovqatlanish, kiyinish, kattalar va tengdoshlar bilan o'zaro muloqot, hurmat-izzat, jamoatchilik ichida o'zini tutish singari ma'naviy-ma'rifiy, yurish-turish bilan bog'liq ham milliy, ham umuminsoniy qadriyatlar singdirib boriladi. Bola o'zini, o'zligini anglash sari qadam qo'yganidan unga g'amxo'rlik qilayotgan ota-onalarini, yaqinlarini, tevarak-atrofni tanishni, ularning xatti-harakatlariga taqlid qilish va o'zlashtirishni boshlaydi. O'zbek oilalariga xos bo'lgan halollik, mehnatsevarlik, sadoqat,

² O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2021-yil 19-yanvar kuni ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha o'tkazilgan videoselektor yig'ilishidagi nitqi.

samimiyat, ishonch, vatanni sevmovlik, adolat, poklik, to'g'rilik singari fazilatlar shaxsiy namuna sifatida ota-onadan farzandga bevosita singdiriladi. Urf-odat va an'analarimiz, madaniyatimizdan bahramand bo'lgan o'g'il-qizlarimizning hayot tarziga yoshliklaridan ota-onalariga ko'mak berish, so'ngra esa o'z oilalari uchun qayg'urish hissi singib boradi³.

O'zbek oilasining o'ziga xos ma'naviy qadriyatlardan biri oilada yoshi ulug' qariyalar – bobo va buvilarning yuksak mavqe va martabaga egaligi bo'lib, ular hamisha izzat-ikrom qilinadi, barcha masalalarda ular bilan maslahatlashib, so'ng ish boshlashga amal qilinadi. O'zbek oilasiga xos mazkur tarbiya jarayonida milliy-madaniy merosning qanday o'rin tutishi, salmog'i, ahamiyati xususida asosliroq fikr yuritish imkoniyati paydo bo'ladi. Oilada otaning mavqeyi balandligi, ona ham o'zining haq-huquqlariga egaligi, farzandlarning ota-onani hurmat qilishi ham ko'p yillar davomida ota-bobolarimiz qalbiga singib ketgan ushbu qadriyatlarni farzandlarimizga yanada chuqurroq o'rgatishimizni zamon talab etmoqda.

Xulosa qilib aytganda yangi O'zbekiston barpo etilayotgan hozirgi sharoitda oilada bolalarni tarbiyalashda ma'naviy qadriyatlarning o'rni har qachongidan ham ortib bormoqda, milliy va umuminsoniy qadriyatlar jamiyat rivojiga va uning negizi, millatning tarixiy taraqqiyotida erishilgan muvaffaqiyatlarini avloddan avlodga yetkazuvchi qudratli omildir. Shunday ekan, oilada farzandlarimiz aqlan, ma'nau hamda jismonan sog'lom bo'lib balog'at sari borishlarida, ibratli dovondan o'tishlarida to'g'ri yo'lni ko'rsatguvchi bir mayoq bo'laylik.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxat

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2021-yil 19-yanvar kuni ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha o'tkazilgan videoselektor yig'ilishidagi nitqi.

³ Egamberdiyeva N.M. "Zamonaviy oilada, farzand tarbiyasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirish masalalari" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami.

2. Oila – Rizouddin ibn Faxruddin. Mehnat nashryoti.1991 yil.
3. Egamberdiyeva N.M. “Zamonaviy oilada, farzand tarbiyasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirish masalalari” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to‘plami.
4. Musurmanova O. Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: “O‘qituvchi”, 1996.
5. Umumiy pedagogika fani bo‘yicha o‘quv – uslubiy majmua, Toshkent – 2018 yil.